

Василь Щеглюк

ЕСТЕР І ЄВДОКІЯ

літературний нарис

Вони стали подругами у початковій школі села Тяпче, що на Прикарпатті: обоє гарні, чорняві, стрункі. Естер, дочка єврея-крамаря Берка Земмеля, народжена у 1924 році, сиділа за одною партою з дочкою сільського газди Григорія Щеглюка. Їхні сім'ї дружили і на початках польської окупації мали змогу побудувати нові хати біля потічка Взірця, що звивистим вужем перетинав село та зливався в бурхливих обіймах із неспокійною рікою Свічею.

Берко майже нічим не виділявся з-поміж односельців, але покладав більші надії на гендель, а не на земельку, тому в другій половині хати облаштував крамницю. Мав дочок: старшу Лібу (рудоволосу) і молодшу (красивішу) Естер.

Григорій Щеглюк, колишній вояк австрійської армії, відбув російський полон і неушкодженим повернувся на обійстя батьків, які повмирали. Отриманий спадок, посаг дружини та працелюбність вели його сім'ю до заможності, незважаючи на побори й утиски чужої для галичан влади. Його сестри повиходили заміж, а молодший брат, із яким мав би ділити обійстя і землю, не повернувся з війни. У 1920 році Григорій одружився з дівчиною Оленою з сусіднього села, з роду Гаврилишиних, яку покохав ще до війни. Через пару літ вона ошчасливила його дітьми: Павлом та Євдокією. У недалекому майбутньому цього чесного й авторитетного газду оберуть «солтисом», тобто головою села, і кличка «Солтис» приклеїться до нього навіки.

Після 4-го класу стежки-дороги подруг розійшлися: свою красуню батьки-євреї послали вчитися у школу 2-го ступеня в м. Болехів, а Докію доля повела до важкої сільської праці. Проте і для Естер доля не склалася

по-інтелігент-ному, як міряла. Справи батька йшли добре, доки не настали неврожайні роки, люди не збідніли, а він не опинився на грані банкрутства. Замість подальшого навчання, Естер довелося ставати до праці разом із батьками та Лібою.

Важко трудилась і Докія, у якої появилися сестра і ще три брати. Наймолод- шого треба було носити на руках, забавляти, допомагаючи матері і батькові у всьому, тому для дівування, друзів, з якими та з Естер грала ролі у драмгуртку, співала в хорі, часу не вистачало.

...Вибухнула Друга світова війна. Вкінці червня 1941-го на центральному гостинці появилися гітлерівці на танках і мотоциклах. Нацистська влада у Галичині створювала свої органи управління, поліції, а в селах – староства. Ось поліціанти зігнали доросле населення на збори в центрі села, перед Берковою крамницею. Повітовий чиновник оголосив про призначення Григорія Щеглюка старостою села, а також про податки для рейху та переселення іудеїв.

Сім'я Земмелів змушена вибиратися в дорогу. Маючи тривожні передчуття, Берко все ж заспокоює дочок і дружину, що все буде добре, адже ф'юрер перед війною обіцяв усім євреям «обітовану землю», з якої вони колись розбрелися по світу. Мовляв, для того і збирають їх докупи, аби переправити ближче до Єрусалиму... Ліба слухає і здається спокійною, а Естер просить:

- Матусю, татусю, лишіть мене тут, я не хочу їхати!

Вони лагідно умовляють:

- Мусимо, доню, вибиратися разом...

Дочка розплакалась, а за нею – і Берчиха.

Перед їхнім ганком стоять пригнічені люди, серед яких і Григорій Щеглюк із дружиною та дочкою. Поодаль – два поліціанти на

велосипедах. Прощання-проводжання було траурно-болісним для всіх.

Поїхали на возі, наданому старостою, в супроводі поліціантів

Через місяць-два за Довжкою, біля Карпат, за колючим дротом скупчилось біля 3-х тисяч людей з дітьми і старими включно. Їх охороняла німецька шцуполіція. Охороняла недбало, бо декому вдалося утекти.

Жителі навколишніх сіл та Болехова не забули про тих, кого знали. Вони приносили до огорожі хліб, молоко, овочі, фрукти – хто що міг.

Навідувалась до подруги з повним кошиком і Євдокія. Кожного разу благала: «Естер, утікай звідси, бо невідомо, що буде далі. Йдуть такі чутки...» Подруга зі сльозами на очах відповідала: «Не можу, мама не дозволяє». Мати й справді не хотіла відпускати своїх дочок, бо надіялась на Бога і на якесь чудо. А ще – разом із чоловіком вони боялися суворої кари за це від гітлерівців.

Ось у надвечір'я їх уже заганяють у вагони товарняка на Болехівській станції. Естер знову припала до матері, плачучи: «Відпусти-іть!» Мати і батько завагались... На щастя, це побачили торговці з Болехова, які знали Земмеля. Вони все зрозуміли і виштовхнули дівчину з рядів тих, яким робили «посадку», шепнувши: «Лізь під вагон!»

Пізно увечері Естер постукала у вікно старости. Докія вийшла і почула:

- Я втекла! Що тепер буде?..

Давно готова до цього, подруга відповіла:

- Ми тебе захистимо. Перебудеш у stodolі, де Павло має своє «гніздо».

У наповненій снопами та сіном stodolі «Солтиса» нещасна дівчина, при допомозі Докії та її брата, з відома їх батьків, переховувалась і віктувалась більше місяця. За цей час у селі поліція і гестапо викрили у людських підвалах дві єврейські родини. Декого вбили на місці. Докія пильно стежила за цими подіями, підслуховувала розмови у крамниці, де порядкував її далекий родич і приятель Роман Щеглюк, розказувала

подрузі про все, приносячи їжу, заспокоювала, що до них із обшуком не прийдуть, адже батько знається зі старшим поліціантом Луговим... Проте «Солтис» був дуже обережний, розумів, що сусіди можуть щось рознюхати, діти не втримають язик за зубами, до того ж стодола та сіно не захистять дівчину від морозу. Порадившись із дружиною, він з настанням осені тайкома перевів Естер в інше місце. Коли дочка і син починали допитуватись де вона, відповідав: «Вам того не треба знати. Забудьте про неї і мовчіть!».

Проте забути було неможливо. На Святвечір батько подобрів: попросив дочку приготувати горнятко куті й трохи пампуків. Вона і брат здогадалися для кого, тому приготували ще й голубців. Повернувшись із цвинтаря, від гробів, Григорій Павлович спочатку повечеряв разом із сім'єю, а потім поніс передачу в інший кінець села.

Павло вистежив батька і місце схованки Естер: воно було у хаті самотньої старої вдовиці, чоловік якої не повернувся з минулої війни. Після цього він та Євдокія носили передачі для подруги по чергово. Зима після Нового року була холодна: лютували морози, віяли вітри, дороги і навіть низенькі хати замітало снігом, тому батько не заперечував. У лютому від простуди і тифу померло декілька старших односельчан. Ця біда обминала молодих – до пори, до часу...

В кінці березня, коли сніги майже розтанули, захворіла на тиф Павлова дівчина Олена Долішня. Він її дуже любив, тому переживав і намагався допомогти. На його просьбу, батько дав воза з кіньми і Павло привіз до хворої лікаря з Болехова. Проте жодні ліки й знахарські трави не допомогли – у квітні дівчина померла. Її поховали на сільському цвинтарі. Після цього Павла у селі довго не бачили – кажуть, завербувався до Народної самооборони і навіть брав участь у бою з гітлерівцями в Карпатах...

Писар хотів задокументувати смерть дівчини, але староста стримав його. Свої обов'язки Григорій Щеглюк виконував у власній хаті. Тут між ним і писарем відбулася конфіденційна розмова. Староста:

- Треба підшукати ще одну особу для відправки в Німеччину. Двоє поїхали

добровільно. Мали бути чотири, але Тудор віддав комендантові цілу свиню, аби не взяли його доньку. Юнаків чіпати заборонила ОУН.

Писар:

- Добровільно вже ніхто не поїде, мусимо силувати.

Староста:

- Я пробував, напитував багатьох, але котра мама відпустить?.. Може б ти

зі своїми поговорив? Маєш двох доньок на виданні...

Той зірвався з місця:

- Ви що?! Не віддам! Тільки через мій труп!

Тоді староста прошептав йому на вухо: «Маю одну гадку, але то – велика

тайна. Якщо присягнеш на Біблії, що не продасиш, навіть під тортурами, то...»

Писар підвівся, перехрестився, поцілував Біблію, що лежала на столі, й твердо відповів: «Присягаю Богом святим і дітьми своїми невинними!» І староста виклав йому те, що задумав...

Незабаром удосвіта Григорій Павлович попри Свічу повів Естер за село, до залізничної колії. З ними йшла і Євдокія, котра захотіла провести подругу до болахівської комендатури. Євдокія була вдягнена по-святковому: в зелену кашемірову спідницю з червоними квіточками, вишиту сорочку та інкрустовану намистом камізьку, немовби збиралася виступати на сцені. Естер – у звичайній одежині селянки, з темною хусткою на голові, що майже закривала її обличчя. Біля залізниці староста

дав дівчині посвідку з печаткою, що вона є уродженкою села Тяпче Оленою Долішньою і добровільно їде на роботу в Німеччину. Потім обняв, поцілував у чоло, різко відвернувся і пішов додому, ковтаючи сльози, що стікали по вусах та бороді.

Двоє дівчат пішли на захід. Перейшовши міст, що на Свічі, й потьопали стежкою попри рейках, які починали відбивати червоняве небесне сяйво від сонця, що прокидалося на сході, де кривавились люди і земля. При підході до міста подруги зійшли з насипу і сховались за верболозом. Там вони обмінялися одежею та поплакали, схилившись на плече одна одній...

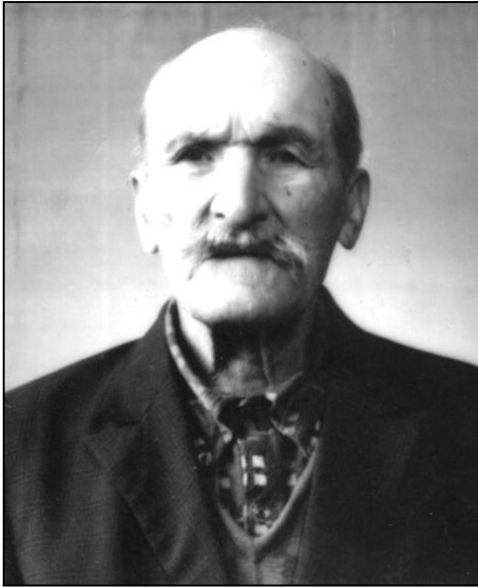
Дорогу на Захід, у німецьке рабство, вибрала сама Естер, адже сподівалася зустріти там своїх рідних. Поїхала, як справжня українка, з іменем померлої

Олени, звільнивши Щеглюків від смертельної загрози, яка чигала над ними майже рік.

Але через пару місяців небезпека нависла знову: надійшов лист німецькою мовою, де вимагалось підтвердити і посвідчити, що Олена Долішня являється істинною українкою, народженою в селі Тіарше. На запитання, яке світилося в очах наляканого писаря, староста відповів: «Треба підтвердити!» Ствердну відповідь підписали обидва «злочинні» урядовці німецького рейху, а також Євдокія, як подруга Олени. Війна їх помилувала.

Вижила й Естер, котра згодом опинилась у Франції і вийшла заміж за українця з м.Турка. Мала двох синів і, покинувши чоловіка, перебралася з ними у США. Наприкінці минулого століття її онука приїхала в село – шукала родичів Олени Долішньої, щоб їм віддячити. Про Щеглюків нічого не знала. А вони пам'ятали про Естер і часто розповідали нам, тобто автору цього твору і його брату Мирону. Наші діди, бабусі, мати Євдокія-

Явдоха і батько Роман Щеглюк уже повмирили. Павло Щеглюк загинув смертю героя в УПА у 1947 р.

Григорій Щеглюк
(Солтис), 1892 –1979 рр.

Олена Долішня і Павло Щеглюк (світлина 1940 р.)

Подружжя Романа і
Явдохи Щеглюків (світлина
1944 р.)

Хата Берка Земмеля (світлина 1990 р.)

Фотографії зроблені в с.Тяпче, Долинського р-ну, Івано-Франківської обл.